

Nereduktívny naturalizmus

Emil Višňovský, 2. 9. 2021

13:00 – 13:45

Osnova

- 1. Úvod
- 2. Naturalizmus
- 3. Redukcionizmus/reduktivizmus
- 4. Reduktívny naturalizmus
- 5. Nereduktívny naturalizmus
- 6. Záver

1. Úvod

- - izmus odvodený od pojmu “príroda”: *lat. Natura, -ae*:
- 1. Narodenie, 2. prirodzenie, 3. prirodzenosť, 4. povaha, 5. príroda, svet, vesmír, 6. prirodzený poriadok, zákon, 7. látka, živel, podstata, 8. prirodzené zariadenie
- - izmus: učenie, doktrína, teória, koncepcia
- Príroda vo filozofii:
- *gréč. φύσις* — príroda, prirodzenosť, vlastnosť, povaha, pôvod, prirodzený poriadok, narodenie, vrozenosť, tvor, svet
- Predsokratici — prírodná filozofia (filozofia prírody)
- Aristoteles — fyzika (a meta-fyzika), veda
- Stredovek — *philosophia naturalis*
- Newton: *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica*, 1687
- Spinoza: *natura naturans* — *natura naturata*
- Nemecký idealizmus — *Naturphilosophie*
- 20. Storočie — ontológia, filozofia vedy, filozofia náboženstva
- Čo nie je príroda? — νόμος, τέχνη, μετὰ τὰ φυσικά, ψυχή — mimo prírody?
- Príroda ako princíp — “prirodzenosť”: danosť (nie získané), vrozenosť (gén), esencia (nemennosť, univerzálnosť), život (vznik, trvanie, rast, vývoj, zánik, genéza, evolúcia) — “samovol'né dianie” (bez zásahu človeka, zvonka), kauzalita, zákon

1. Úvod

- Idea naturalizmu — zdroje:
- 1. Idea prírody — zdravý rozum (skúsenosť): všetko, čo existuje, je príroda
- 2. Idea prírodných síl, zákonov — prírodných vied: všetko, čo poznáme, poznáme vďaka (prírodnej) vede
- Moderný naturalizmus — zdroje:
- 1. Vedecká revolúcia 16.-17. st.
- 2. Osvietenstvo
- 3. Civilizačná revolúcia 19. st.
- Výsledok: sekulárny naturalizmus — univerzálny vedecký naturalizmus — “odčarovaný naturalizmus” — univerzalizácia (absolutizácia, deifikácia) vedeckej racionality
- “Pozitivistický naturalizmus” — dominancia vedy v kultúre“ — civilizácia vedy”

2. Naturalizmus

- Veda ako zdroj a model moderného naturalizmu
- Aká veda? — fyzika (19.st.), biológia (20. st.), informatika (21. st.)
- “Filozofizácia vedy” — filozofizácia vedeckého obrazu sveta (vedeckých konceptov) — filozofia ako “ancilla scientiea” — druhá strana “scientizácie filozofie”
- Filozofizácia vedeckého naturalizmu — filozofický (metafyzický) naturalizmus
- Steven D. Schafersman, US geológ: “naturalizmus je metafyzická filozofia, ktorú vytvorila veda”
- A. Danto (1967): “naturalizmus je filozofický monizmus, podľa ktorého všetko, čo existuje, je príroda, a podlieha to vysvetleniu prírodných vied”
- D. Papineau (1993): “Naturalizmus je fyzikalizmus, t. j. téza, že všetky prírodné javy sú fyzické/fyzikálne”.
- Znaký: materializmus, realizmus, empirizmus, sekularizmus, ateizmus

2. Naturalizmus

- Paul Giladi, Liberal Naturalism: The Curious Case of Hegel, 2014:
- **Konzervatívny naturalizmus/scientizmus:**
- (1) Odmietnutie idey prvej filozofie/metafyziky
- (2) Presvedčenie, že filozofia je kontinuálna s vedou/prírodnou vedou a nasleduje jej metódy a výskum
- (3) Odmietnutie nadprirodzených entít/procesov
- (4) Fyzikalizmus v chápaní mysle/reduktívny/eliminatívny materializmus
- (5) Opozícia voči non-naturalizmu v etike/hodnotách
- (6) Odmietnutie apriorizmu/uznávanie len empirických dát

2. Naturalizmus

- Paul Giladi, Liberal Naturalism: The Curious Case of Hegel, 2014:
- **Nereduktívny naturalizmus:**
- (1) Odmietnutie idey prvej filozofie ako predkantovskej metafyziky
- (2) Presvedčenie, že filozofia je kontinuálna s vedou vrátane sociohumanitných vied a každá má vlastné metódy
- (3) Odmietnutie nadprirodzených entít/procesov
- (4) Fyzikalizmus v chápaní mysle/nonreduktívny/emergentný materializmus
- (5) Opozícia voči non-naturalizmu v etike/hodnotách
- (6) Odmietnutie apriorizmu/špekulatívneho nevedeckého prístupu

2. Naturalizmus

- Paul Giladi: 'Introduction', in * (ed.) *Responses to Naturalism: Critical Perspectives from Idealism and Pragmatism*. New York: Routledge, 2019:
- **Vedecký naturalizmus:**
- Naturalizmus je téza, že obraz vedecký sveta je úplný obraz sveta, ktorý reálne existuje. Preto naturalizmus má metafyzické a metodologické dimenzie:
- (i) na fundamentálnej ontologickej úrovni je realitou to, za čo ju považujú prírodné vedy;
- (ii) naše spôsoby inteligentného chápania reality sú v konečnom dôsledku zdôvodniteľné a len metódami a praktikami *Naturwissenschaften*.
- Konjunkcia (i) a (ii) je “vedecký naturalizmu”

3. Redukcionizmus/reduktivismus

- Redukcia – lat. *reduco*, *reduction*: ťahať späť, uviesť späť
- *Reductio od absurdum* – doviest' do absurdity
- Redukcia – myšlienková (logická), významová (sémantická) operácia, metodologická – druh abstrakcie (dedukcie)
- Redukcia fenomenologická (eidetická, transcendentálna) – “uzátvorkovanie”, “späť k veciam samým”
- Redukcia pozitivistická (vedecká) – od “vyššieho k nižšiemu”, od zložitejšieho k jednoduchšiemu, logického k empirickému, teórie na empiriu, možnosti na skutočnosť, “späť k podstate”
- **Redukcionizmus** – metóda explanácie prostredníctvom prevodu/ prenosu X na Y, kvality na inú kvalitu s rizikom zjednodušenia, ochudobnenia, straty obsahu – omylu: “naturalistický omyl”

3. Redukcionizmus/reduktivizmus

- R. Rorty: Reductionism, in: On Philosophy and Philosophers, 2020, 80-108
- **Moderná filozofia – triumf redukcionizmu**
- **Redukcionizmus:**
 - 1. Rozdiely v každodennom rozume sú len slovné, zdanlivé
 - 2. Ak sa budeme nimi riadiť, nepostrehneme dôležité podobnosti
 - 3. Cieľom filozofie je odhaľovať hlbinné podobnosti
- “Od zjavu k esencii”
- Redukcionistická koncepcia výskumu – proti-aristotelovská
- Podstatné sú podobnosti – “spoločné menovatele”
- Syntéza prostredníctvom redukcia
- Eliminácia jedných slovníkov v prospech druhých
- Všeobecná ekvivalencia – “preložiteľnosť”, “nahraditeľnosť”
- Cieľ – jednota, identita – na úkor rozdielnosti, jednotlivosti, rozmanitosti – unifikácia, princípy
- Redukcia prirodzeného jazyka – na “ideálny jazyk”
- (Dnes: redukcia všetkého na “dáta” – dataizmus)

4. Reduktívny naturalizmus

- Vedecký naturalizmus:
- 1. fyzikalizmus/materializmus
- 2. mechanicizmus/mechanický materializmus
- 3. scientizmus
- Príklady: Galilei, Newton, Hobbes — vysvetliť všetko fyzikálnymi zákonmi mechanického pohybu telies (nie teleologicky účelmi, cieľmi, esenciami) — Comte: sociálna fyzika — “dataizmus”: matematizácia a informatizácia
- Slovníky: intencionalistický slovník ľudského konania na kauzálny slovník kybernetiky

5. Nereduktívny naturalizmus

- Non-reduktívny, antiredukcionisticky
- “Stredná pozícia” medzi tradičným reduktívnym naturalizmom a superanaturalizmom
- Neredukovateľnosť — nenahraditeľnosť bez straty pravdivosti, zachovanie nezmeneného ontologického statusu
- Znaký: holizmus, antidualizmus, antiesencializmus, pluralizmus
- “Úplný naturalizmus” — v oblasti sociokultúrnej (antropologickej) oblasti
- Pluralizmus slovníkov — žiadny slovník nie je privilegovaný, ani jednoducho redukovateľný na iný

5. Nereduktívny naturalizmus

- Za „**neprírodné**“ – mimo rámec naturalizmu – sa tradične považovalo:
- 1. **Nadprirodzené** (niečo, čo nevytvorila príroda, ale vyššia sila, Boh);
- 2. **Nemateriálne** (nefyzikálne, mentálne, duchovné, neempirické, nadzmyslové, mimo skúsenosti – rozum, duch, duša, myseľ, vedomie atď.);
- 3. **Kultúrne** (ako arbitrárne, subjektívne, človekom vytvorené – umelé, jazykové a pod.).
- „**Naturalizovať**“ – znamená lokalizovať do prírody, označiť za prírodný jav a vysvetľovať to prirodzene ľudskými silami, nielen metódami prírodných vied.

A) Klasický pragmatizmus

- **John Dewey – kultúrny naturalizmus**
- Evolučný naturalizmus („naturalizované hegelianstvo“)
- Empirický naturalizmus – *Skúsenosť a príroda*, 1925
- Skúsenosť – súbor ľudských praktík, prostredníctvom ktorým sme v priamych (primárnych) interakciách (transakciách) s prírodou realitou ako jedinou realitou, v ktorej žijeme
- Skúsenosť je nielen adaptívna, ale aj produktívna – výsledkom je transformácia prírody na kultúru
- Kultúra emerguje z prírody a zahŕňa samostatné formy, vytvárajúce reflexiu i projekciu bytia (filozofia, veda, umenie, náboženstvo)
- Spiritus agens i spiritus movens všetkých ľudských praktík a transakcií je inteligencia – najprv prírodný fenomén, potom ako sociokultúrny.
- Niet žiadnej ontologickej priepasti medzi prírodou a skúsenosťou (kultúrou) – kontinuita medzi nimi umožňuje „kultiváciu prírody“ aj „naturalizáciu kultúry“ vo všetkých smeroch i významoch, konštruktívnych i deštruktívnych

B) Neopragmatizmus

- **Richard Rorty – metafilozofický naturalizmus:**
- 1. Ľudia sú prírodné bytosti v prírodnom prostredí
- 2. Ľudia sú prirodzene jazykové bytosti, pre ktorých je jazyk nástrojom adaptácie aj kreativity
- 3. Lingvistické praktiky sú normované sociálne praktiky
- 4. Spôsob používania jazyka je vec kultúrnej evolúcie
- 5. Všetky slovníky vrátane naturalistických sú nástroje na dosahovanie ľudských cieľov, ku ktorým sa majú vzťahovať, a nie k mimoludskému svetu

B) Neopragmatizmus

- **John McDowell – liberálny naturalizmus**
- Termín: Peter F. Strawson, *Skepticism and Naturalism*, 1985
- Kritizuje reduktívny naturalizmus ako „holohlavý“ – stotožňuje pojem prírody s pojmom (prírodného) zákona (kantovskou kauzálnou ríšou nevyhnutnosti), čím z prírody exkomunikuje „spontaneitu“ (rozumu) ako fenomén *sui generis* – „neo-humovský“ a „empiricistický“ naturalizmus, pre ktorý sa „realita vyčerpáva prírodným svetom tak, ako nám ho odhaľujú prírodné vedy“
- Rozdeľuje prírodu na „prvú“, explikovateľnú slovníkom zákonov, a „druhú“, explikovateľnú slovníkom racionality – “druhú prírodu“ situuje do kantovsko- sellarsovského „priestoru logických dôvodov“ (ríša účelov) na rozdiel od „priestoru empirických príčin“ (ríša zákonov, nevyhnutnosti) „prvej prírody“.
- Liberálny naturalizmus – ktorá dokáže akceptovať významy, myslenie, intencionalitu atď. ako stránky nášho prirodzeného života bez toho, aby sa pokúšala ukotviť ich v nenormatívnych faktoch
- “Naturalizmus druhej prírody”, “naturalizovaný platonizmus” – mäkký“, „slabý“, „široký“, „uvolnený“, „limitovaný“ a pod.

B) Neopragmatizmus

- **Huw Price — “objektový/subjektový naturalizmus”**
- Tradičnú a populárnu verziu nazýva „objektový naturalizmus“ — čelí „ťažkým problémom umiestnenia“ do prírody takých javov ako sú „význam, hodnota, matematická pravda, kauzalita a fyzikálna modalita, rôzne aspekty mentality“ atď.
- Postuluje druhú verziu, založenú na tom, čo nám veda hovorí „*o nás samých*“, odvolávajúc sa Huma a Nietzscheho, a nazýva ju „subjektový naturalizmus“ — nie je nijako zameraná proti vede, pretože vychádza z toho, že veda „nám hovorí, že my, ľudia, sme prírodné bytosti“
- Subjektový naturalizmus má podľa prioritu pred objektovým — pretože ide o pochopenie ľudských lingvistických praktík — ako a prečo o niečom vypovedáme, čo je nevyhnutnou súčasťou subjektového naturalizmu
- Hoci o objektoch nemôžeme hovoriť inak ako v jazyku, ktorý sme si my, ľudia, vytvorili, ešte predtým potrebujeme hovoriť o samom jazyku a pochopiť, ako a prečo ho používame tak, ako ho používame
- Aký jazyk a prečo používa veda? — reprezentacionistický
- „naturalizmus bez reprezentacionizmu“
- (Quine: veta “Sneh je biely” je pravdivá. Nie: sneh je biely, lebo ho tak nazývame.)

Záver

- Pragmatizmus predložil niekoľko verzií filozofického naturalizmu:
- Evolučný, kultúrny (Dewey)
- Metafilozofický (R. Rorty),
- Liberálny (J. McDowell),
- Objektový/subjektový (H. Price)
- Ich spoločným menovateľom je nereduktívnosť v aplikácii na fenomény ľudského sveta vrátane filozofie
- Ide o „strednú pozíciu“ medzi tradičným reductívnym naturalizmom a supernaturalizmom
- Pragmatizmus nereduktívnym naturalizmom naturalizuje (demystifikuje) filozofiu ako jednu z ľudských tvorivých intelektuálnych praktík, ktorými sa ľudia usilujú pochopiť svet, aby v ňom mohli žiť a konať podľa noriem svojho druhu, ktoré sú kompatibilné s prírodnou kauzalitou